

מתוק מרבה

פנינים לכבוד שבת קודש / פרשת שמות

הסבא ואמצעיות, ותנקה הכל מפסולת הכעס והקפדנות, ותערב הכל בתמצית הסבלנות לרצון יתברך אדון השבח וההודאה, והשקהו בכלי שבחו יתברך על כל, ויגוה החולה וישקוט."

מדוע הלבין זקנו של רבי אלעזר בן עזריה ?

ידועים דברי רבי אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכית שתאמר יציאת מצרים בלילות וכו', הגמרא כבר עומדת על כך מה פשר המילים הרי אני 'כבן' שבעים שנה, הוא בן שבעים או לא ? אלא לפי שנהיה נשיא ישראל בגיל צעיר - בגיל שמונה עשרה שנים בלבד, ואף אשתו רצתה למנוע ממנו למהיות נשיא בישראל גם בשל מראיתו הצעיר - נשיא בישראל ללא זקן לבן? ס'פאסט נישט. מספרת הגמ' (ברכות כח.) 'אתרחיש ליה גיסא ואהדרו ליה תמוני סרי דרי חירתא', כלומר נהיה נס וזקנו הלבין בשמונה עשרה שורות של שיער לבן.

למרבה הפלא הרמב"ם בפירוש המשניות (ברכות פ"א מ"ה) כותב פירוש אחר וז"ל: 'הרי אני כבן שבעים שנה, ולא אמר בן שבעים שנה, לפי שלא היה בן שבעים, כי אם צעיר לימים, אלא שהיה מרבה להגות וללמוד ולקרוא לילה ויומם עד שחלשו כחות גופו ונזדקן, ונעשה כזקן בן שבעים שנה'. כלומר שהסיבה שאמר שהוא כבן שבעים שנה כי חלשון כוחות גופו ונזדקן כי הרבה להגות בתורה וללמוד ולקרוא בלילה, הלא דבר הוא ?

הכתב סופר זיע"א (גם יומא דהילולא חל השבוע י"ט טבת) מכאר במתק לשונו שגם הרמב"ם מודה להסבר הגמרא, אלא כוונת הרמב"ם לתת טעם לדברי הגמרא, דהנה אמרו ז"ל (סנהדרין כו:) שהתורה מתשת כוחו של אדם ובעצם ככל אשר ירבה האדם לעמול בתורה כך הוא אמור להזקין יותר מהר! תארו לעצמכם - כל העמלי תורה בגיל צעיר יסתובבו עם זקן לבן ??? מה עשה הקב"ה ? - נכון, התורה מתשת כוחו של אדם אך הקב"ה לא נותן לזקן של לומדי התורה להלבין!!! רק כשאדם מתגבר ומתאים לו הצבע הלבן - נו, מגיע בטבעיות אדם מכובד עם זקן לבן למופת. עפ"ז מסביר הכתב סופר זיע"א דבר נפלא, רבי אלעזר בן עזריה אכן לפי שהתייגע בתורה והגה בתורה בלילה ללא הפוגה - ע"פ דרך הטבע כבר היה צריך להיות לו זקן לבן לפני שנהיה בן שמונה עשרה - אך הרב"ה מנע את הזקן מלהלבין - מכיון שהחליט להיות נשיא בישראל ולרבנית הפריע שאין לו זקן לבן - אזי הקב"ה מושך (כביכול) את המניעה מהזקן להלבין - ואדרבה קרה הדבר הכי טבעי שלרבי אלעזר בן עזריה יהיה זקן לבן. עפ"ז אומר הכתב סופר זיע"א שאין דברי הרמב"ם סותרים את דברי הגמרא - אלא אדרבה דברי הרמב"ם מסבירים את דברי הגמ', הלא הגמרא אומרת שהקב"ה עשה נס בזקנו של ראב"ע, מסביר הרמב"ם לא! לא שהיה נס שהזקן הלבין - אלא הקב"ה 'הפעיל' את ה'טבע' הרגיל שהתורה מתשת כוחו של אדם.

מדוע למושה רבנו קוראים 'מושה' ???

מידי דברי בדברי הכתב סופר גדלה מכאור מש"כ בפרשתו, בפרשתנו כתוב שבתיה בת פרעה משכה את הילד העברי מן היאור "ותקרא שמו משה ותאמר כי מן המים משיתהו" (פסוק י"א). צריך להבין וכי בתיה

לכבוד יומא דהילולת הנשר הגדול רבנו משה בן מימון - כ' טבת מסופר על האבן עזרא שפעם חש בעיניו עד שהתחיל לאבד את ראייתו. הלך לכמה רופאים אך כולם הרימו ידיים ואמרו לו שהמצב לא פשוט וכנראה שיאבד את ראייתו בתקופה הקרובה. מה גדולה הייתה אכזבתו וצערו שלא יכול לראות יותר, באחד הימים אמר לו חבר, שירד למצרים שם רופאו של המלך הוא יהודי ובוודאי יחוס עליך ויתן לך רחמים ויעזור לך לרפאות את עיניך. מעודד קמעה ירד האבן עזרא למצרים, שאל איך מגיעים לרופאו האישי של המלך, והנה הוא מוצא את עצמו עומד לפני רופא המלך פנים מול פנים ומבקש ממנו "אנא חוס עלי ורפא את עיני", ולתדהמתו הרופא לא פחות ולא יותר מתחיל לגעור בו "אינך מתבייש, לבוא כך אל רופא המלך, ללא הזמנה מראש", וציווה למשרתים שומרי הסף שיתפשוהו וישליכוהו אל בית הסוהר. האבן עזרא - על אף שהיה מאמין בבורא עולם שכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, ובוודאי שהקב"ה שברא את עיניו גם אם ירצה ירפאם, אך עתה שראה שכלתה עליו הרעה וגם נשלך לכלא, פרץ בבכי על ביש מזלו ופלגי מים ירדו מעיניו ללא הפוגה, כך היה שלשה ימים ושלשה לילות. ויהי ביום הרביעי הרמב"ם פתח את שערי תאו בכלא, ואמר לו שהוא משחורר ועיניו תחזינה מישרים, ואף הוסיף שמתחרט על הצורה כך התנהג בו, אך זה היה בהכרח הרפואי. היות ואתה לא בכית זמן רב, עיניך התרבו לכלוכים אשר הפריעו לך את שדה הראיה, כשבאת אלי לבקשת סיוע ומרפא הבטתי בעיניך וראיתי שלא יעזור שום תרופה ומשחה אלא דמעות שיגרמו לך לנקות את העיניים, לכן הייתי מוכרח לעשות פעולה נועזת אשר תגרום לך להוריד דמעות, והיות ואכן בכית שלשה ימים ושלשה לילות, מעתה עיניך נקיות וראייתך תשוב לך כבראשונה.

מוסר השכל גדול אפשר ללמוד מסיפור זה, ראשית על איך שבאמת הרמב"ם התייחס לאבן עזרא, וחשב כיצד איך לרפאותו בשום שכל, ולא אמר לו 'תבכה כך תתרפא', כי איך יבכה בעוצמה כזו שעניו יתגוק מכל הלכלוכים, גם בצל גדול לא יגרום לו לבכות כ"כ הרבה. אך אפשר ללמוד עוד מוסר השכל גדול, גם אם נגרם לך צער גדול מה שהוציא ממך הרבה דמעות, יש לך קושי ומכאוב - הקב"ה רוצה שתוציא את הלכלוכים שלך ! כל קושי הוא בשביל להוציא מאתנו את הלכלוכים !!!

משקה מופלא מהרמב"ם ל... מוזלת ייאוש!!!

החיד"א בספר מדבר קדמות ערך מ אות מב כותב בזה"ל: "משקה שסידר אבי התעודה הרמב"ם ז"ל לחולי הנפש בריש ספר הנמצא שחיבר והוא נדפס בשלונקי שנת ויש"ם מדבר"ה כעדן ז"ל: **משקה התועלת והבטחון: קח שרשי השבת, עיקרי השבח וההודאה, ועיקרי השמחה והבטחון, הסר מהם גרעיני היגון והדאגה, וקח פרח רמוני הדעת והתבונה, ושרשי ההמתנה וההסתפקות, ותכתוש הכל במכתשת השפלות, ובשל הכל בכלי הענוה, ותלוש אותם במתק שפתים, ותמרוס הכל במי החן והחסד, והשקה לחולה ממחלת היאוש, שני יעים בכל בקר ובכל ערב, עם ג' יעים מימי**

אני עושה למענך ובשבילך, נטו! ומביא הבני יששכר בשם השלה"ק שפירש בשם אביו את מאמר חז"ל (פסחים פו:): כל מה שאומר לך בעה"ב עשה חוץ מ'צא', שרשב"ע שהוא בעל הבריה כל מה שאומר לך עשה - אך אם תשמע בת קול שאומרת 'צא' - כלומר אינך יכול לעשות תשובה, שם אל תקשיב אפילו לבת קול כי תשובה כל אחד יכול לעשות. עפ"ז מפרש האגרא דפקרא את מאה"כ 'והיה אם לא שמוע תשמע בקול ה"א וגו' עקב אשר לא שמעת בקולי', ולכאורה קשה מהו לשון 'והיה' אם לא שמוע תשמע - הרי אמרו חז"ל שאין והיה אלא לשון שמחה, והיה צריך לומר 'ויהי' לשון צער? אומר הבני יששכר - דווקא יש שמחה גדולה לבוא עולם אם אדם לא שומע בקולו ומתי? כשאומר לו לא לעשות תשובה והוא עושה תשובה.

עפ"ז נוכל לבאר גם את מאמר הנ"ל כל מה שאומר לך בעה"ב עשה חוץ מצא - ולכאורה מה הפשט והלא הוא הבעה"ב? הדבר הבסיסי של מהותו של בעל הבית שהוא בעל של הבית והוא יכול להחליט מי נכנס לבית ומי לא? דווקא את זה לא מקשיבים לקולו? אכן המהרש"א שם בפסחים עומד על הערה זו ומבאר במילים תמוהות שאמנם הוא בעה"ב אך שאומר לו לצאת לחוץ לביתו שם הוא לא הבעה"ב שלו.... מה הפשט? לדברי אבי השלה"ק הכל ברור - בעל הבית!!! הרבש"ע לא אומר לאף אחד לצאת גם אם יש בת קול 'צא', אין המשמעות אכן לצאת ושלא מועיל תשובה, ח"ו! - זה חלק מהניסיון לראות האם אכן אתה רוצה לעשות תשובה כשהרצון שלך יהיה לחזור למוטב לא תאמר טוב הרבש"ע בכבודו ובעצמו אמר לי שלא מועיל לי לעשות תשובה.... בתשובה לא מקשיבים בקול הבת קול. ולכן גם אם הבעה"ב אומר לך לצאת - הוא לא התכוון לזה שתצא הוא רצה לראות את תשוקתך כמה הינך רוצה להישאר בפנים!!!

מה ראה משה רבנו בסנה שכל כך התפעל?

בתורה מסופר איך שמשה רבנו התפעל מהמראה הגדול איך הסנה איננו אוכל, וירא ד' כי סר לראות ויקרא לו משה משה ויאמר הנני. כלומר המפגש הראשון בו הכתיר הקב"ה את משה לגואלן של ישראל היה במעמד הזה. חז"ל כבר אומרים כי רץ אחרי הכבש אמר הקב"ה ראוי זה להיות מושיען של ישראל. אבל מה כל זה קשור לסנה? האבן עזרא מסביר שסנה הוא קוץ - קוץ בור דבר יבש אין בו לחלוחית - מטבע העולם דבר שאין בו לחלוחית כלה מיד באש, אך משה ראה כאן דבר פלא שאין שהקוץ היבש כלה אלא ממציא כל הזמן עוד לחלוחית - זה היה המראה הגדול אשר ראה - והבין שאם יש דבר יבש שממציא כל הזמן לחלוחית זה לא סתם אש בוער בסנה אלא זה השכינה הקדושה וכמ"ש 'ורצון שכני סנה' (פר' וזאת הברכה), כלומר רצון הבורא יתעלה להשרות שכינתו ב-סנה!! כשהלחלוחית יוצאת מהיבשות שם יש השארת שכינה.

כשאדם מתגבר על יבשותו ואינו נותן לו ליבול ולהתכלה בהבלי הזמן באש הבורע, אלא ממציא כל הזמן את הלחלוחית שלו, הוא מזכיר לעצמו שאינו רק 'עצמות יבשות' אלא יש בו 'רוח ממללא' חלק אלוך ממעל ממש (עי' תניא רפ"ב), דבר שיש בו חיות שאינו כלה לעולם. אך מה שדרוש מאתנו הוא אכן להתבונן על המראה הגדול לדעת ישי לו לחלוחית נשמה קדושה, ולא להישאר אדישים אל מול המראה הגדול הזה. רק שאנו מצידנו מראים איכפתיות והתענינות במצבנו הקב"ה יסייע בעדנו, וירא ד' כי סר לראות' רק אז ויאמר משה משה'.

בת פרעה למדה ב'תיכון'? איך היא ידעה ששורש המילה 'משיתהו' הוא משה? אכן הראשונים (עי' דעת זקנים, אבן עזרא, רמב"ן) אומרים שלא משה קראה לו אלא 'מוניס'!!! אלא שהתורה תרגמה את תיבת 'מוניס' ל'משה'! כלומר, הכל הוא ס"ה תרגום של בתיה בת פרעה. ולא זו בלבד - לא נתנו לילד הזה שם בברית מילה? [גם את"ל שלמשה לא היה ברית מילה כי נולד מהול (תנחומא נח אות ה) אך בהטפת דם ברית נתנו לו את השם, לכאורה], וודאי שהיה לו שם שהוריו נתנו לו, כדאיתא (סוטה יב). שנאמר ותרא אותו כי טוב הוא, תניא ר"מ אומר טוב הוא, ר"י אומר טוביה הוא. א"כ למה התורה לכל אורך הדרך עד ימינו נישא שמו בערגה 'משה רבנו' שם שתירגמו מהשפה המצרית ולא את השם שהוריו קראו לו?

מבאר הכתב סופר זיע"א דבר נפלא - לו היה אומרים 'טוביה רבנו', מה היו אומרים אנשים? טוב, טוביה רבנו גדל בבית של עמרם גדול הדור, בית שחינכו לעבודת ה', לא פלא שבית זה גודל לתפארת 'טוביה רבנו' - - - אך לא! קבעו את שמו 'משה' שגדל בבית פרעה, במקום הכי טמא בערוות הארץ משם צמח משה רבנו - כי גם "מוניס" יכול להיות 'משה רבנו'! (עי' באור החיים הקדוש שכתב שבתיה בת פרעה לא ידעה מה צופן השם משה, יעו"ש)

והנה נער בוכה - מי ביכה?

נחלקו רבותינו (סוטה יב): מי בכה כאשר בתיה בת פרעה מצאה את תיבת משה הקטן - לדברי רבי יהודה זה היה משה שבכה אך קולו היה עבה כנער, אך רבי נחמיה טוען לעומתו א"כ עשית למשה רבינו בעל מום (וא"כ הוא יפסל בשירת הלויים, אמנם רש"י עה"ת מפרש כדבר ר"י, ועי' ברמב"ן שהקשה על רש"י קושיית רבי נחמיה. והרא"ם תירץ שרש"י סובר שרבי יהודה סובר שקול של נער שהוא משונה משאר הנערים זה קול פסול - אך קולו של משה לכשהוא יהיה נער יהיה קולו כשאר הנערים וא"כ אין קולו פסול. ע"ע בענין זה ברמב"ן הנ"ל ובמהרש"א שם ובשו"ת חת"ס או"ח סי' יב) - אלא אומר רבי נחמיה שלעולם משה בכה כמו ילד קטן אלא שהתורה רוצה לספר שאימו עשתה לו חופת נערים כמו שעושים לנער בתיבה. מגיע הבעל הטורים עם חידוש לא משה בקול של ילד ולא משה בקול של נער - מי שבכה הוא בכלל--- אהרן!! כן האח של משה. כך מפרש הטור. וצריך להבין אם אהרן הוא זה שבכה, מה המשך הפסוק 'ותאמר אם כן מילדי העברים זה', על מי היא אמרה את זה על אהרן שבוכה? ברור שהוא היה עברי הוא הלך לבוש כמו עברי - אך אם אמרה זאת על משה - בגלל שאהרן בוכה היא ידעה שהילד הלזה הוא עברי? מה הקשר??? כן!! אם יש מישהו שבוכה על הילד הזה כי אכפת לו עליו זה שיש בניהם קשר זה רק אצל היהודים, האיכפתיות על השני גורם לחשוב על השני עד לבכות. א"כ מילדי העברים הוא זה!!

שובו בנים שובבי"ם!!!

הגמ' (חגיגה טו.) מספרת שיצא בת קול 'שובו בנים שובבים חוץ מאחר'. ר"מ אמר לאחר בכמה הזדמנויות 'חזור בך', א"ל אחר כבר שמעתי מאחורי הפרגוד שובו בנים שובבים חוץ מאחר. כותב המהרש"א דבר נורא 'ומיהו הוא לא היה לו להשיג בכך וכו' ואמרינן אין לך דבר שעומד בפני התשובה". וכך גם כותב הבני יששכר (יומ"ד חל השבוע ח"י טבת) בספרו אגרא דפקרא אות א' בשם החוזה מלובלין זיע"א שאחר היה צריך לומר - רבש"ע! לא עולם הזה ולא עולם הבא,